

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 26.133.071
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка,
професору кафедри дошкільної освіти
Факультету педагогічної освіти,
доктору педагогічних наук, професору
Людмилі Козак

Отримано
15.05.2024
Голова спеціалізованої
вченої ради
ДФ 26.133.071
р.п.н. проф. Л.В. Козак —

ВІДГУК

офіційного опонента

Рейпольської Ольги Дмитрівни,

доктора педагогічних наук, професора, завідувача лабораторії дошкільної освіти і виховання, керівника Центру раннього розвитку дитини та дошкільної освіти

Інститут проблем виховання НАПН України

про дисертацію

Кузіної Оксани Тадеївни

«Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти»

подану на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань

01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

1. Актуальність теми дослідження не викликає сумніву. У Законах України «Про освіту» та «Про дошкільну освіту» визначено завдання закладів дошкільної освіти, основними з яких є: розвиток індивідуальності дитини на основі виявлення її задатків і здібностей, формування ціннісних орієнтацій, задоволення інтересів і потреб зростаючої особистості, виховання потреби й здатності до самостійного пізнання світу, вироблення умінь творчого застосування здобутих знань у практичній діяльності. У цьому зв'язку розвиток пізнавальної активності особистості є важливою умовою, необхідною для досягнення позитивних результатів навчання і виховання. Проте в багатьох закладах дошкільної освіти, на жаль, часто навчання зводиться до запам'ятовування нового матеріалу та репродуктивного відтворення знань і прийомів дій, типових способів розв'язування завдань. Природно, що це суттєво гальмує розвиток пізнавальної активності, позбавляє дитину радості відкриття. Таким чином особливої актуальності сьогодні набувають завдання обґрунтування ефективних форм, методів і засобів навчання і виховання, які б забезпечували інтенсивний розвиток дітей на основі актуалізації їх пізнавальних потреб. Саме таким є дослідження Кузіної О.Т.

Наполюшу, що Євроінтеграційні зміни, що відбуваються в Україні, зумовили прийняття низки законодавчих актів (Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», Державного стандарту дошкільної освіти), які включають питання щодо медіаграмотності населення, починаючи з найменших громадян. У 2016 році ухвалено Концепцію впровадження медіаосвіти, головною метою якої є

сприяння розбудові в Україні ефективної системи медіаосвіти заради забезпечення всебічної підготовки дітей до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою медіа, формування в них медіаобізнаності, медіаграмотності й медіакомпетентності відповідно до їхніх вікових та індивідуальних особливостей.

Актуальність і доцільність дослідження впливає з його спрямованості на розв'язання суперечностей між:

- 1) об'єктивною потребою суспільства в особистості, яка має потребу в пізнанні довкілля, в динамічному засвоєнні та обробці інформації та недостатньою увагою педагогічної теорії й практики до її формування, зокрема засобами медіа;
- 2) декларуванням необхідності застосування різних засобів медіа в освітньому процесі закладу дошкільної освіти й недостатністю їх використання в практиці дошкільної освіти;
- 3) дещо застарілими підходами до формування пізнавальної активності дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти та сучасними вимогами до якості її розвитку;
- 4) сучасними вимогами до формування пізнавальної активності у дітей дошкільного віку засобами медіа та недостатньою готовністю фахівців дошкільної освіти до формування досліджуваної якості в умовах закладу дошкільної освіти;
- 5) потребою освіти дітей старшого дошкільного віку в психолого-педагогічному супроводі формування їх пізнавальної активності засобами медіа та недостатністю методичного забезпечення освітнього процесу закладів дошкільної освіти в означеному контексті.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до теми наукового дослідження Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка «Нова стратегія професійної підготовки педагога в умовах євроінтеграції» (реєстраційний номер 0116U002963). Тему дослідження «Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа» затверджено Вченою радою Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 10 від 26.11.2020 р.). Тему «Формування пізнавальної активності дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти» узгоджено рішенням бюро Міжвідомчої ради з координації наукових досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології (протокол № 1 від 02.02.2021 р.). Тему дослідження «Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти» уточнено на засіданні Вченої ради Київського університету імені Бориса Грінченка (протокол № 2 від 04.04.2022 р.).

Викладені аргументи переконують в актуальності, своєчасності та доцільності для наукового пошуку дисертаційного дослідження **Кузіної Оксани Тадеївни «Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти».**

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Аналіз змісту дисертації дає підстави стверджувати, що Кузіною О.Т. фахово обрано об'єкт, предмет, мету дослідження, що дозволило чітко і грамотно визначити головні завдання та виконати їх у повному обсязі.

Робота має чітко визначену структуру і складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (296 найменувань, з них 30 іноземними мовами), додатки. У роботі вміщено 25 таблиць, 10 рисунків, 1 формулу. Основний текст дисертації викладено на 214 сторінках, загальний обсяг роботи – 296 сторінки. Структурування роботи відповідає послідовності й логіці викладу аналітичного, методичного, педагогічного, інформаційного матеріалу. Авторці вдалося уникнути багатьох стереотипів в оформленні матеріалів дослідження, які часто бувають характерними для досліджень означеного напрямку.

Зазначу, що всі розділи дисертації Кузіної О.Т. взаємопов'язані та висвітлюють послідовність вирішення поставлених завдань.

У вступі дослідницею обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, завдання, гіпотезу дослідження, розкрито наукову новизну і практичне значення отриманих результатів, презентовано теоретико-методологічні засади дослідження, схарактеризовано систему застосованих у роботі методів, наведено дані про апробацію, упровадження авторського доробку, публікації, структуру та обсяг дисертації, що підтверджує обґрунтованість категоріального апарату.

Відповідно до поставленої мети і завдань у першому розділі дисертації «ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ МЕДІА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ» презентовано докладний термінологічний аналіз понятійного поля дослідження, аналіз матеріалів являє собою опрацьований теоретичний загал. У огляді досліджень дисертантка подає узагальнені підходи до розуміння ключового поняття дослідження «активність», «пізнавальна активність», «пізнавальна потреба», «допитливість», «пізнавальний інтерес», «пізнавальна діяльність», «пізнавальна активність дітей дошкільного віку»... тощо. Стиль теоретичного огляду характеризується стислістю, лаконічністю викладок, критичною оцінкою праць дослідників попереднього періоду.

Протягом теоретичної частини дисертантка поняття зміст основного поняття дисертаційної роботи «пізнавальна активність дітей шостого року життя» як якість особистості дитини шостого року життя, яка формується, розвивається на засадах актуалізації пізнавальної потреби дітей в різних видах діяльності; зумовлює успішне засвоєння дітьми досвіду, накопиченого людством, й спрямована на ефективне досягнення цілей будь-якої діяльності за умови прояву емоційно-мотиваційних, інтелектуальних, діяльнісних, особистісно-вольових можливостей дитини. Окреслено структуру основного поняття дослідження як

сукупність її компонентів: емоційно-мотиваційного, когнітивно-діяльнісного, особистісно-вольового.

Дисертанткою визначено актуальність пізнавальної активності дітей дошкільного віку для формування їх базових компетентостей у межах усіх освітніх напрямів Державного стандарту дошкільної освіти (2021 р.) в його інваріантному («Особистість дитини», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі», «Дитина в природному довкіллі», «Гра дитини», «Дитина в соціумі», «Мовлення дитини», «Дитина в світі мистецтва») та варіативному («Особистість дитини. Спортивні ігри», «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамотність», «Мовлення дитини. Основи грамоти», «Мовлення дитини. Іноземна мова», «Дитина в соціумі. Соціально-фінансова грамотність», «Дитина у світі мистецтва. Хореографія») складниках.

Кузіна О.Т. аналізує вплив засобів масової інформації, інформаційно-комунікаційних технологій, медіасередовища, медіаосвіти, засобів медіа, медіаграмотності на розвиток сучасного світового соціуму, українського суспільства, зокрема освітньої галузі, галузі дошкільної освіти, кожної людини, починаючи з її дошкільного віку. Уточнено сутність поняття «медіа», коротко схарактеризовано історію його виникнення. Окреслено класифікацію засобів медіа, їх взаємодію та взаємозалежність. Розкрито зміст термінів «засоби медіа», «медіатексти», «медіапростір», «медіасередовище», медіаосвіта.

Вдало визначено актуальність, цілі, завдання, сутність медіаосвіти, її роль у розвитку пізнавальної діяльності дітей, їх пізнавальних процесів, мотивації до пізнання, формування пізнавальної активності. Акцентовано увагу на ризиках використання засобів медіа в освітньому середовищі закладів дошкільної освіти, на необхідності мінімізації впливу засобів медіа на психічне та фізичне здоров'я дітей.

Розкрито сутність традиційних засобів медіа, що узагальнені в такі групи – «друковані медіа», «аудіо медіа» та «візуальні медіа» та зміст новітніх засобів, які відрізняються від традиційних наявністю гаджета та Інтернет мережі, що забезпечує не лише трансляцію інформації до споживача, а й інтерактивну взаємодію.

Схарактеризовано способи застосування засобів медіа в освітньому процесі закладу дошкільної освіти, визначено актуальність, особливості їх використання в умовах кризових станів суспільства.

У другому розділі дисертаційної праці «СТАН ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ» повністю репрезентовано сучасний стан роботи закладів дошкільної освіти щодо формування пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. На основі спеціально розробленого критеріально-діагностичного комплексу окреслено рівні розвитку пізнавальної активності у дітей шостого року життя.

У третьому розділі дисертаційного дослідження «ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ У ДІТЕЙ ШОСТОГО РОКУ ЖИТТЯ

ЗАСОБАМИ МЕДІА В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ» обґрунтовано систему формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти.

Як позитивне підкреслю, що Кузіна О.Т. якісно обґрунтувала педагогічні умови ефективного формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти (забезпечення суб'єкт-суб'єктних міжособистісних стосунків усіх учасників освітнього процесу (вихователів, здобувачів дошкільної освіти, їх батьків та / або осіб, які їх замінюють) в умовах закладу дошкільної освіти; упровадження медіасередовищної моделі організації життєдіяльності дітей в умовах закладу дошкільної освіти; застосування комплексу традиційних та інноваційних педагогічних методів, форм взаємодії вихователя з дітьми в освітньому процесі закладу дошкільної освіти).

На високу оцінку заслуговує обґрунтована та апробована структурно-функціональна модель формування досліджуваної якості в сукупності її компонентів (мета, завдання, методологічні підходи, принципи, компоненти, критерії, рівні її розвитку, етапи дослідження, зміст, педагогічні умови, форми, методи освітньої взаємодії, засоби медіа, результат експериментально-педагогічної діяльності).

Якісний та кількісний аналіз результатів контрольного етапу експерименту на основі застосування методів математичної статистики засвідчує зростання рівнів розвитку пізнавальної активності у дітей шостого року життя за всіма її компонентами та дозволяє зробити висновок про ефективність запропонованої експериментально-педагогічної діяльності, реалізації визначених педагогічних умов.

На підставі аналізу дисертації О.Т. Кузіної констатую, що вона є завершеним та цілісним доробком з проблеми, важливої для вітчизняної педагогічної науки та освітянської практики. У зв'язку з актуальністю обраної проблеми, а також відповідно до об'єкта і предмета дослідження досить коректно сформульована мета дисертаційної роботи, яка полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці педагогічних умов ефективного формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти. Поставлена мета узгоджується з іншими елементами концептуального апарату, які сформульовані чітко, коректно, логічно, адекватно до змісту дисертації.

Про важливість та значущість дисертаційної роботи переконливо свідчить чітке визначення категоріального апарату, аргументований вибір Кузіною О.Т. методологічного інструментарію (системний, компетентнісний, аксіологічний, особистісно-орієнтований, діяльнісний, аксіологічний підходи) і методів дослідження (загальнонаукових, емпіричних методів і методів математичної статистики); педагогічний експеримент (в сукупності його констатувального, формувального, контрольного етапів), що забезпечують достовірність отриманих результатів.

Зазначу, що Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення поставлених завдань дослідження.

3. Наукова новизна одержаних результатів. Не викликає заперечень наукова новизна проведеного О. Т. Кузіною дослідження, результатом якого стали:

- **на рівні перетворення** – обґрунтовані теоретико-методологічні та методичні засади формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти; розроблена система формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти; визначені та теоретично обґрунтовані педагогічні умови формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти; експериментально перевірено ефективність педагогічних умов формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти;

- **на рівні конкретизації** – уточнено сутність основних понять дослідження «активність», «пізнавальна активність», «пізнавальна потреба», «допитливість», «пізнавальний інтерес», «пізнавальна діяльність», «пізнавальна активність дітей дошкільного віку», «пізнавальна активність дітей шостого року життя», «медіа», «засоби медіа», «медіатексти»; компоненти пізнавальної активності у дітей шостого року життя (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, емоційний, особистісний, вольовий); критерії сформованості пізнавальної активності у дітей шостого року життя (емоційно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний, особистісно-вольовий); особливості розвитку дітей шостого року життя як основи формування їх пізнавальної активності засобами медіа;

- **на рівні доповнення** – подальшого розвитку дістали питання теорії та практики формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти; науково обґрунтовані уявлення про методологічні підходи, принципи, зміст, форми освітньої взаємодії вихователів з дітьми, педагогічні методи, засоби формування досліджуваної якості; особливості сприйняття дітьми впливу різних засобів медіа в умовах освітнього процесу закладу дошкільної освіти.

4. Повнота викладу основних результатів дисертації опублікованих працях, зарахованих за темою дослідження. Аналіз публікацій О. Т. Кузіної доводить повноту висвітлення результатів та розкриття змісту дисертації, їхню відповідність вимогам до оприлюднення результатів дисертацій. Зокрема, з загальної кількості робіт (17 публікацій) є 8 – одноосібних та 9 – у співавторстві, а саме: 5 у співавторстві – у наукових виданнях, включених на дату опублікування до переліку наукових фахових видань України; 12 публікацій (з них 8 одноосібних; 4 у співавторстві), у яких додатково висвітлено наукові результати дисертації. Таке представлення результатів наукової роботи є достатнім.

5. Практичне значення одержаних результатів полягає у можливості застосування в практиці освітньої діяльності закладу дошкільної освіти: педагогічних умов формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа, а також розроблених відповідно до визначених умов змісту, форм, засобів, методів психолого-педагогічного супроводу формування досліджуваної якості; методичних розробок різних форм освітньої взаємодії з вихователями та батьками вихованців або осіб, які їх замінюють, з досліджуваної проблеми; використання спеціально створеного критеріально-діагностичного комплексу оцінки рівня та особливостей розвитку пізнавальної активності у дітей шостого року життя.

Окрім того, практичне значення дослідження полягає передусім в можливості використання його результатів при формуванні професійної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти в умовах університетського навчання та вдосконалення професійної компетентності вихователів закладів дошкільної освіти в умовах післядипломної педагогічної освіти. Отримані результати можуть стати підґрунтям для розробки науково-методичних рекомендацій, навчально-методичних посібників, програм навчальних дисциплін та навчально-методичних комплексів до них.

Результати дисертаційного дослідження апробовані й впроваджені в освітянську практику. Зокрема, результати дисертаційної роботи доповідались і обговорювались на 7 науково-практичних конференціях різного рівня. Впровадженням охоплено декілька регіонів України, про що свідчать 10 актів із закладів дошкільної освіти. Дисертацію виконано із дотриманням принципів академічної доброчесності.

6. Дискусійні положення та зауваження

Разом з тим, поряд із загальною позитивною оцінкою роботи слід висловити деякі зауваження та побажання, які носять дискусійний характер:

1. Ґрунтовно розкрито I розділ дослідження. Разом з тим не зовсім зрозуміло: чим відрізняється пізнавальна активність особистості від пізнавальної активності дітей дошкільного віку? На нашу думку можна було б підвести методологічне підґрунтя (сукупність підходів) під визначення основної дефініції дослідження.

2. Уточнення потребує авторське визначення пізнавальної активності дітей дошкільного віку, а також обґрунтування виділення складників означеного поняття.

3. Необхідно поліпшити логіку викладу теоретичної і експериментальної частини, структуру параграфів. Так, в параграфах, які описують експеримент не повинно бути теоретичних матеріалів, а при описі формувального експерименту не доцільно повторювати результати констатувального експерименту.

4. Необхідно звернути увагу на обґрунтування критеріїв вивчення пізнавальної активності дітей старшого дошкільного віку. Так, зазначено, що вони виділені на основі складників, однак, критерії і складники не співвідносні між собою.

5. У роботі (розділ III, 3 представлено структурно-функціональна модель формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти, яку оцінено позитивно. Але, на нашу думку, опис технології повинен бути більш чітким за такою приблизною схемою: визначення технології; об'єкт, предмет технології; чітко окреслена методологічна основа; принципи побудови технології; способи прогнозування результатів та умови її впровадження.

6. Висновки до розділів та загальні висновки є дещо формальними і потребують редагування.

Висловлені зауваження не впливають на цілком схвальну оцінку виконаної дисертаційної праці.

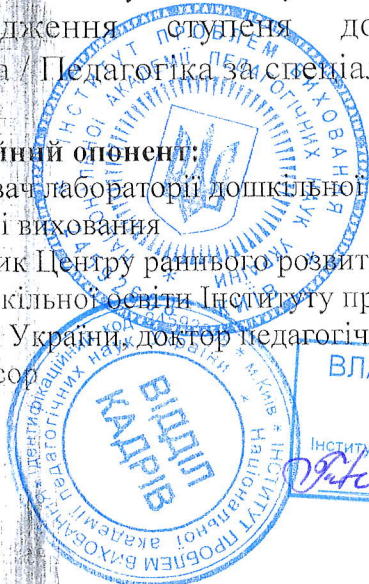
7. Загальна оцінка дисертації.

Означені зауваження, що висловлені вище, не зменшують наукової цінності дисертаційної роботи О. Т. Кузіної, не впливають на загальну позитивну оцінку і можуть бути використані автором як рекомендації у подальших дослідженнях і науково-педагогічній діяльності.

Дисертаційна робота «Формування пізнавальної активності у дітей шостого року життя засобами медіа в умовах закладу дошкільної освіти» є завершеним, цілісним, самостійним дослідженням, в якому автором Оксаною Тадеївною Кузіною, отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має значення для розвитку теорії і практики дошкільної освіти в Україні.

Дисертація **О. Т. Кузіної** відповідає чинним вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації», постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», постанови Кабінету Міністрів України № 502 від 19 травня 2023 року «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів», а її авторка Оксана Тадеївна Кузіна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії (PhD) в галузі знань 01 Освіта / Педагогіка за спеціальністю 012 Дошкільна освіта.

Офіційний опонент:
завідувач лабораторії дошкільної освіти і виховання
керівник Центру раннього розвитку дитини та дошкільної освіти Інституту проблем виховання НАПН України, доктор педагогічних наук, професор

ВЛАСНОРУЧНИЙ ПІДПИС
СТВЕРДЖУЮ
Зав. відділу кадрів
Інституту проблем виховання НАПН України

Ольга РЕЙПОЛЬСЬКА

Рейпольська О.О.
Л.В.1